

Maatschappelijke oriëntatie in kaart gebracht: België

**Auteurs: Sanne van de Pol, Prof. dr. Dirk Vanheule,
Centrum voor Migratie en Interculturele Studies, Universiteit Antwerpen**

Januari 2018

Content

I.	Juridisch en institutioneel kader.....	3
1.	Juridisch kader maatschappelijke oriëntatie.....	3
2.	Instellingen in het veld van inburgering.....	4
II.	Publiek.....	5
1.	Statistieken van maatschappelijke oriëntatie	5
2.	Doelgroep verplichte en vrijwillige inburgering	7
3.	Initiatieven voor speciale doelgroepen.....	8
III.	Kenmerken van de cursus.....	9
IV.	Inhoud van de cursus	10
1.	Doel van de cursus.....	10
2.	Thema's.....	10
3.	Onderwijsmethoden.....	11
4.	Deelname van de ontvangende samenleving in de cursus.....	12
	Bibliografie.....	12

I. Juridisch en institutioneel kader

1. Juridisch kader maatschappelijke oriëntatie

België is een federale staat, wat betekent dat verschillende beleidsdomeinen niet op nationaal vlak, maar op regionaal of gemeenschapsniveau wettelijk gereguleerd worden. Hierdoor zijn de beleidsdomeinen van integratie en inburgering gefragmenteerd. Beleid in Vlaanderen, Wallonië en Brussel verschillen onderling. Kort gezegd hebben Vlaanderen en Wallonië hun eigen integratiebeleid en in Brussel zijn beide beleidsvormen van kracht, hoewel tot op heden nog niet verplicht. In dit rapport zal informatie verschaft worden over Vlaanderen, Wallonië en Brussel, waarbij gefocust wordt op integratietrajecten en cursussen maatschappelijke oriëntatie in het bijzonder.¹

In Vlaanderen is maatschappelijke oriëntatie een component van een breder inburgeringsbeleid, wat opnieuw weer onderdeel is van een breder integratiebeleid. Inburgering bestaat uit 5 componenten: maatschappelijke oriëntatie (MO), Nederlandse taal (NT2), begeleiding naar werk of een opleiding, begeleiding gedurende dit proces en de verplichting om resultaten te laten zien.² In Vlaanderen zijn cursussen **verplicht** voor bepaalde nieuwkomers. Anderen kunnen **vrijwillig** deelnemen. Sinds 29 februari 2016, zijn inburgeraars verplicht om resultaten te laten zien, terwijl hiervoor louter deelname aan de cursus voldoende was om aan de inburgeringsvereisten te voldoen. Dit vraagt om een sterker engagement van de inburgeraars en inburgeringscertificaten worden niet zo makkelijk meer verkregen. Het huidige beleid ligt vast in het Decreet betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid uit 2013.³ Dit is gevolgd door het Besluit van de Vlaamse Regering houdende de uitvoering van het decreet van 7 juni 2013 betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid uit 2016.⁴ In Vlaanderen is er **geen impact op de verblijfsstatus** wanneer men niet aan de inburgeringsvereisten voldoet. Wanneer men echter de Belgische nationaliteit tracht te verkrijgen, worden inburgeringsattesten geaccepteerd als bewijs van maatschappelijke integratie. Wanneer men niet aan de inburgeringsvereisten voldoet kan een administratieve boete opgelegd worden. Deze boetes variëren van €50 tot € 5000. De verplichting om in te burgeren blijft bestaan. Vrijwillige inburgeraars die een contract hebben getekend en niet aan de vereisten voldoen riskeren een boete van €150. In Brussel worden deze boetes niet opgelegd.

In Wallonië werd inburgeringsbeleid in 2016 ingevoerd en de basis hiervoor is gelegd in het Decreet van 28 april 2016 *Décret modifiant le Livre II du Code wallon de l'Action sociale et de la Santé relatif à l'intégration des personnes étrangères ou d'origine étrangère*⁵ en het Arrêté du Gouvernement wallon du 8 décembre 2016 *modifiant le livre III du Code réglementaire wallon relatif à l'intégration des personnes étrangères et d'origine étrangère*⁶.

¹ Beleid in de Duitstalige gemeenschap is in dit rapport achterwege gelaten maar in januari 2018 is ook daar het volgen van een integratiecursus verplicht geworden. Zie <http://info-integration.be/integrationsparcours/> voor meer informatie.

² "Inburgering", bezocht op 3 Januari, 2018.

³ Vlaanderen / Decreet betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid (07.06.2013).

⁴ Vlaanderen / Besluit van de Vlaamse Regering houdende de uitvoering van het decreet van 7 juni 2013 betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid (29.01.2016).

⁵ Wallonië / Décret modifiant le Livre II du Code wallon de l'Action sociale et de la Santé relatif à l'intégration des personnes étrangères ou d'origine étrangère (28.04.2016).

⁶ Wallonië / Arrêté du Gouvernement wallon du 8 décembre 2016 modifiant le livre III du Code réglementaire wallon relatif à l'intégration des personnes étrangères et d'origine étrangère (08.12.2016).

Het programma is verplicht en opgedeeld in twee fases. Ten eerste is er een welkomst module: een gratis en individuele assessment waarvan het de bedoeling is om iemands persoonlijke en professionele programma te bepalen, informatie te verschaffen over rechten en plichten in België, begeleiding bij sociale en administratieve aspecten te bieden. Dit alles wordt gedaan aan de hand van de noden van de inburgeraar. Ten tweede is er een overeenkomst die getekend wordt tussen de nieuwkomer en het Regionaal Integratie Centrum (CRI). Dit zorgt ervoor dat de nieuwkomer gratis ten minste 120 uur taaltraining kan volgen (français langue étrangère or FLE), ten minste 4 uur sociale en professionele begeleiding krijgt en burgerschapstraining volgt die minstens 20 uur in beslag neemt.⁷ Het programma wordt op maat gemaakt van elk individu en voorziet begeleiding in lijn van de geïdentificeerde noden (taal, werk, verblijf, familie, gezondheid, vrije tijd etc.). Bepaalde nieuwkomers zijn **verplicht** om inburgering te volgen en anderen kunnen **vrijwillig** deelnemen. Deze overeenkomst duurt maximaal 18 maanden en het CRI is verantwoordelijk voor de opvolging en toetsing. Wanneer men niet aan de inburgeringsvereisten voldoet kunnen er sancties opgelegd worden, maar er is **geen impact op verblijfsstatus** en rechten. De rol van inburgering is nog niet erg duidelijk wanneer men de Belgische nationaliteit tracht te verkrijgen. In 2017 heeft de minister aangekondigd dat het budget voor inburgering gaat groeien om zo meer inburgeraars te kunnen aantrekken. Daarenboven zullen ook de cursussen geïntensifieerd worden door het aantal uren taal en burgerschapscursus omhoog te trekken.⁸

In Brussel kunnen nieuwkomers **kiezen** tussen het Vlaamse en Waalse inburgeringstraject, hoewel deelname **niet verplicht** is. Op deze manier kiezen nieuwkomers voor Vlaamse ofwel Waalse integratie. Dit kan een belangrijke keuze zijn want niet alleen de taal die men aanleert verschilt maar ook de manier waarop het beleid is vormgegeven. Vlaamse beleidsdocumenten noemen de intentie om inburgering in Brussel eveneens verplicht te maken, bijvoorbeeld in het Horizontaal Integratiebeleidsplan Vlaanderen.⁹ Doel is om hier de komende jaren overeenstemming over te bereiken.

2. Instellingen in het veld van inburgering

Er zijn verschillende federale instellingen die zich bezig houden met immigratie, asiel en integratieaangelegenheden. De opvang van asielzoekers is op federaal niveau geregeld door Fedasil, het federaal agentschap voor de opvang van asielzoekers. De Dienst Vreemdelingenzaken is verantwoordelijk voor de toekenning van visa en verblijfsvergunningen. Tot slot heeft België een centrum voor gelijke kansen dat op federaal niveau actief is: een onafhankelijke openbare instelling Unia die discriminatie bestrijdt en gelijke kansen bevordert. Zij zijn interfederaal bevoegd. Dat wil zeggen dat Unia in België zowel op federaal niveau als op het niveau van de gewesten en de gemeenschappen actief is.¹⁰ Myria, het federal migratiecentrum, analyseert migratie, verdedigt de rechten van nieuwkomers en bestrijdt mensenhandel en -smokkel. Myria staat voor een beleid dat is gebouwd op feiten en grondrechten waarborgt. Het is een onafhankelijke publieke instelling.¹¹ Vanwege de federale structuur van de Belgische staat zijn integratie en onderwijsaangelegenheden op regionaal niveau gereguleerd. Op het **regionaal en gemeentelijk niveau** in Vlaanderen is het Agentschap Integratie en Inburgering actief en richt zich op het volledig laten deelnemen van mensen met migratieachtergrond in de maatschappij. Zij werken samen met lokale overheden, organisaties en burgers om uitdagingen omtrent integratie aan te pakken. Dit agentschap is actief in heel Vlaanderen, behalve in Antwerpen en Gent. In Antwerpen neemt Atlas deze functie op zich terwijl in Gent IN-Gent dit doet. Al deze organisaties bieden maatschappelijke oriëntatie aan en begeleiden inburgeraars naar een opleiding Nederlands (NT2) elders. **Niet-gouvernementele organisaties** spelen hierin geen officiële rol hoewel er veel gericht zijn op integratie in breder opzicht. Taalonderwijs wordt door organisaties in de **private**

⁷ "Integration", bezocht op 9 Januari, 2018, <http://www.belgique-infos.be/integrating-what-does-it-mean/?lang=en#.WISpHK7ibIU>

⁸ "Persbericht Alda Greoli", bezocht op 24 Januari, 2018.

⁹ Vlaanderen / VR 2016 1507 DOC.0890/2 / (15.07.2016), p. 13.

¹⁰ "Unia", bezocht op 3 Januari, 2018.

¹¹ "Myria", bezocht op 25 Januari, 2018.

sector aangeboden. In Vlaanderen zijn er **strikte criteria voor het geven van maatschappelijke oriëntatie** en men dient te slagen voor bepaalde examens om in aanmerking te komen voor dit vak. Talenkennis is belangrijk omdat maatschappelijke oriëntatie in een veelvoud van talen aangeboden wordt. Daarnaast dienen kandidaten voldoende pedagogische kwaliteiten te bezitten en men dient Nederlands te spreken. Interessant genoeg hebben docenten hele verschillende achtergronden. Sommige docenten zijn bijvoorbeeld zelf nieuwkomers geweest die maatschappelijke oriëntatie in het kader van inburgering hebben gevolgd.

In Wallonië zijn er 8 *Centres Régionaux d'intégration* (**regionale** integratie centra of CRI) die integratie bevorderen bij mensen met een migratieachtergrond. Zij spelen een belangrijke rol in de ondersteuning van andere, **gemeentelijke**, organisaties die integratietrajecten aanbieden. Ze trachten het veelal gefragmenteerde integratieveld te harmoniseren. DISCRI is een centrum dat de 8 CRI ondersteunt op technisch, logistiek en pedagogisch vlak. Zij houden bijvoorbeeld een server bij waarop docenten onderwijsmateriaal kunnen raadplegen en downloaden voor hun cursussen. Naast de CRI, zijn ook de gemeenten een eerste aanspreekpunt voor nieuwkomers in hun integratieproces. Verder worden de cursussen maatschappelijke oriëntatie, de taalcursussen en de socio-professionele begeleiding aangeboden door: (onder andere) organisaties onder de noemer van *Initiatives Locales d'Intégration* (geaccrediteerde organisaties gericht op personen met een migratieachtergrond), officiële instanties (*pouvoir publique*), en opleidingsinstellingen voor volwassenen.

Deze organisaties zijn allemaal vertegenwoordigd in een platform dat geleid wordt door het CRI. De CRI's spelen een grote rol in de organisatie en de harmonisatie van integratiecursussen. Ze proberen het al bestaande, gefragmenteerde, aanbod te stroomlijnen sinds de grote beleidswijziging van 2016. Naast **non-gouvernementele organisaties** kunnen zijn er ook organisaties uit de **private sector** actief in het veld. Organisaties dienen geaccrediteerd te worden door de *Initiatives Locales d'Intégration*, of door officiële autoriteiten. Er worden verschillende eisen gesteld aan docenten in het burgerschapsonderwijs. Ze dienen een docentenopleiding gevolgd te hebben, minimaal 3 jaar ervaring in het volwassenenonderwijs, taalniveau C1 in het Frans te hebben. Tot slot dienen ze een speciale opleiding gevolgd hebben op het gebied van integratie en interculturaliteit waar ze leren over de onderwerpen die in de cursus aan bod komen. Deze opleiding duurt enkele dagen en wordt aangeboden door elk van de 8 regionale integratie centra. Het DISCRI (de overkoepelende organisatie) biedt verdere (individuele) ondersteuning, informatiedagen, o.a. omtrent volwassenenonderwijs in een multiculturele omgeving. De docenten Frans dienen een bachelorsdiploma te hebben (of vergelijkbaar) met een specialisatie in Frans als een vreemde taal (FLE), drie jaar ervaring in het onderwijs van Frans als vreemde taal (of een certificaat bezitten dat deze competentie laat zien).

De situatie in Brussel is enigszins complex vanwege het duale aanbod van zowel Nederlandstalig als Franstalige integratie en inburgeringsbeleid. Er zijn in Brussel twee Franstalige organisaties die nieuwe migranten ontvangen: BAPA BXL, opgericht door de stad Brussel en BAPA VIA, opgericht door de gemeenten Molenbeek en Schaarbeek. Naast deze Franstalige organisaties is het Nederlandstalige Agentschap Integratie en Inburgering eveneens actief op het Brusselse grondgebied. Ze organiseren cursussen maatschappelijke oriëntatie en begeleiden nieuwkomers naar onderwijs in de Nederlandse taal.

II. Publiek

1. Statistieken van maatschappelijke oriëntatie

Statistische informatie rond integratie en inburgering in Vlaanderen als geheel is beschikbaar voor 2015 in het rapport 'Vlaamse Migratie en Integratiemonitor 2015'.¹² Recentere informatie is enkel beschikbaar op gemeentelijk niveau. Deze monitor verzamelt data op gemeentelijk niveau over de grootte en de sociale positie van vreemdelingen en personen van buitenlandse herkomst om lokale overheden te ondersteunen in de planning en ontwikkeling van hun beleid.¹³ De cijfers die nu volgen zijn afkomstig uit de 'Vlaamse Migratie en Integratiemonitor 2015'.

Deelnemers die met inburgering starten, tekenen een contract. Voor sommigen is dit verplicht terwijl anderen vrijwillig deelnemen. De tabel hieronder laat het aantal inburgeraars zien in Vlaanderen en Brussel, gecategoriseerd op grond van hun reden voor migratie en geslacht in 2014. Let wel, als we rekening houden met de stijging in het aantal asielmigranten, dan zouden de cijfers van vandaag er anders uitzien.

	Man	Vrouw	Totaal	Totaal
Gezinshereniging met Belg	1,240	2,143	3,383	19,1%
Arbeidsmigrant EU+	1,384	1,152	2,536	14,4%
Gezinshereniging met EU+	691	1,477	2,168	12,3%
Gezinshereniging met derdelander	538	1,509	2,092	11,8%
Erkend vluchteling, subsidiaire bescherming, slachtoffer mensenhandel	1,405	654	2,059	11,7%
Regularisatie	472	412	844	5,0%
EU+ (verblijfsredenen nog onbekend)	277	344	621	3,5%
Asielzoeker	467	187	654	3,7%
Arbeidsmigrant derdelander	213	110	323	1,8%
Werkzoekend EU+	115	146	261	1,5%
Beschikker voldoende bestaansmiddelen EU+	47	85	132	0,7%
Student EU+	30	54	84	0,5%
Gezinshereniging met EU+ of Belg	37	48	85	0,5%
Belgische nieuwkomer	21	19	40	0,2%
Andere reden EU+	5	1	6	0,0%
Andere reden derdelander	46	85	131	0,7%
Onbekend	1,032	1,180	2,212	12,5%
Totaal	8,065	9,606	17,671	100,0%

Voor 2016 laat de enige beschikbare data zien dat 12,753 nieuwe inburgeraars zijn begonnen met de cursus maatschappelijke oriëntatie. 18,075 nieuwe inburgeringstrajecten zijn gestart waarvan 60% recht had op een inburgeringscursus en 40% ertoe verplicht was. 8,763 trajecten waren gestart door (voormalige) asielmigranten.

In Wallonië is inburgering pas recentelijk verplicht geworden en daarom zijn er op dit moment nog geen uitgebreide statistieken beschikbaar. In een persbericht van minister Greoli en de Waalse overheid wordt geschreven dat op jaarbasis 2,500 personen deelnamen aan inburgering.¹⁴ Dit aantal zou moeten stijgen tot 3,500 omdat in de toekomst een hoger budget voor inburgering vrijgemaakt zal worden.

¹² Van den Broecke, Sarah et al., Vlaamse Migratie en Integratie Monitor 2015, Antwerpen/Brussel: Steunpunt Inburgering en Integratie/ABB, p. 115.

¹³ "Lokale migratie en integratiemonitor" bezocht op 19 Januari, 2018.

¹⁴ "Persbericht Alda Greoli", bezocht op 24 Januari, 2018.

2. Doelgroep verplichte en vrijwillige inburgering

De regelgeving omtrent de afbakening van de doelgroep in Vlaanderen (en zij die opteren voor Vlaamse inburgering in Brussel) is behoorlijk complex.¹⁵ Personen kunnen enkel recht hebben op inburgering maar er zijn er ook die het traject verplicht dienen te volgen. De verplichting tot inburgering bestaat enkel in Vlaanderen, niet in Brussel. Wat volgt is een simplificatie de lijst rechthebbende/vrijwillige en verplichte inburgeraars.

Iedereen die in een gemeente in het Vlaams of Brussels gewest ingeschreven is in het Rijksregister heeft **recht** op inburgering. Ten eerste zijn dit vreemdelingen met een wettig verblijf in België, tenzij dat verblijfsstatuut niet langer dan een jaar kan duren (ook niet na verlenging), en tenzij het gaat om een asielzoeker van wie de asielprocedure nog geen vier maanden loopt. Au pairs zijn door deze regel bijvoorbeeld uitgesloten van inburgering. Ten tweede hebben Belgen die in het buitenland geboren zijn én van wie minstens één ouder ook in het buitenland geboren is recht op inburgering. Iedereen dient in Vlaanderen of Brussel te wonen en meerderjarig te zijn. Naast de personen die recht hebben op inburgering zijn er ook personen voor wie dit een **verplichting** is. Een gesimplificeerde lijst van verplichte inburgeraars volgt hieronder:

1. Vreemde nieuwkomers die voor het eerst ingeschreven zijn in het Rijksregister met een verblijfstitel voor meer dan drie maanden. Dat is een verblijfsdocument dat meer dan 3 maanden geldig is of een verblijfsbeslissing die recht geeft op zo'n document. Die eerste verblijfstitel in België moet bovendien gaan over een van deze verblijfsstatuten:
 - a. gezinsmigrant die zelf een nationaliteit heeft van buiten de EU, IJsland, Liechtenstein, Noorwegen of Zwitserland (EU+) in het geval van (1) gezinshereniging met een Belg die geen gebruik maakte van het vrij verkeer in de EU+, (2) gezinshereniging met iemand van buiten de EU+ die een verblijfsrecht in België heeft (tenzij die persoon zelf een verblijf met 'tijdelijk doel' heeft en daardoor geen doelgroep is, of een arbeidsmigrant of studiemigrant of gezinslid daarvan is en daardoor vrijgesteld van de inburgeringsplicht) of (3) gezinshereniging als samenwonende partner of ander familielid dan de echtgenoot, (klein)kind of (voor)ouder van een EU+ burger;
 - b. erkende vluchteling;
 - c. persoon met statuut van subsidiaire bescherming;
 - d. slachtoffer van mensenhandel;
 - e. humanitair of medisch geregulariseerde of persoon met een discretionaire verblijfsvergunning.
2. In sommige gevallen, vreemde nieuwkomers als ze ingeschreven worden in een Vlaamse gemeente nadat ze minder dan 5 jaar geleden voor het eerst als 18+ ingeschreven werden in het Rijksregister in een Waalse of Brusselse gemeente;
3. Belgische nieuwkomers: personen die in het buitenland Belg geworden zijn en die voor het eerst in België ingeschreven zijn;
4. Belgische nieuwkomers als ze worden in een Vlaamse gemeente nadat ze minder dan 5 jaar geleden voor het eerst als 18+ ingeschreven werden in het Rijksregister in een Waalse of Brusselse gemeente
5. In sommige gevallen, minderjarige anderstalige nieuwkomers die 18 jaar worden;
6. Bedienaars van erkende eredielen.

Er zijn uitzonderingen voor 65-plussers, burgers van andere EU lidstaten, IJsland, Liechtenstein, Noorwegen, Zwitserland en hun familieleden. Verder zijn er ook vrijstellingen voor Belgen en hun familieleden wanneer zij gebruik gemaakt hebben van het recht op vrij verkeer binnen de EU, personen van buiten de EU, IJsland, Liechtenstein,

¹⁵ Deze versimpelde lijst is gebaseerd op de informatie van het [Agentschap Integratie en Inburgering](#). Hier is meer documentatie te vinden over de juridische afbakening van de doelgroep van inburgering.

Noorwegen of Zwitserland die 'langdurig ingezetene' zijn in een EU-lidstaat en die daar al aan integratievoorwaarden voldaan hebben, sommige arbeids- en studiemigranten (en hun familieleden), mensen met een getuigschrift of diploma van onderwijs in België of Nederland (behalve bedienaars van erediensten) of van een volledig jaar onthaalonderwijs, ernstig zieken of mensen met een handicap, voor wie het volgen van een inburgeringstraject definitief onmogelijk is en mensen die het attest van inburgering al behaald hebben.

In Wallonië geeft de *Code wallon de l'Action sociale et de la Santé* weer wie **verplicht** is om deel te nemen aan het integratieprogramma en wie niet. In principe staat het programma **voor iedereen open**, maar de focus ligt op nieuwe migranten. Hiermee bedoelt men: vreemdelingen die minder dan 3 jaar in België wonen en die een verblijfsdocument hebben dat langer dan 3 maanden geldig is, met uitzondering van burgers uit de EU landen, de Europese Economische Ruimte, Zwitserland en hun familieleden. Er bestaan veel uitzonderingen en de volgende lijst is niet exhaustief. Er zijn uitzonderingen voorzien voor personen die in een ander landsdeel reeds inburgering afgerond hebben, of die al een Belgische diploma op zak hebben. Minderjarigen en 65-plussers zijn eveneens uitgesloten en er bestaan vrijstellingen van medische aard. Arbeidsmigranten met tijdelijke verblijfspapieren, personeel van ambassades en bepaalde internationale organisaties, zelfstandigen, professioneel sporters en personen die langer dan een jaar in het Schengen gebied verbleven hebben, studenten en burgers uit landen waar associatieverdragen mee bestaan zoals bijv. Turkije. De familieleden van deze personen zijn niet per definitie vrijgesteld. Om de lengte van de duur van het verblijf vast te stellen wordt illegaal verblijf in acht genomen wanneer er bewijs van bestaat. Het integratietraject is eveneens beschikbaar voor mensen die hier niet toe verplicht zijn maar toch wensen deel te nemen.

3. Initiatieven voor speciale doelgroepen

Het bredere integratiebeleid in Vlaanderen richt zich o.a. op de integratie van woonwagenbewoners, minderjarigen en hoogopgeleide migranten. Voor woonwagenbewoners is er een buurt steward programma gestart. De buurtstewards vormen een brug tussen de Roma bevolking, gemeente en dienstverlening.¹⁶ Minderjarigen worden op verschillende manieren bereikt. Er bestaan daarnaast ook programma's voor laaggeletterde moeders van jonge kinderen. Op deze manier hebben zowel de moeders als hun kinderen baat bij het beleid. Tot 6 jaar is het relatief makkelijk om een nieuwe taal aan te leren en dit verklaart waarom peuters en kleuters een speciale doelgroep zijn. Ook migranten tussen de 15 en 19 krijgen speciale aandacht, zij vallen veel uit op school en de overgang naar het werkende leven verloopt vaak problematisch. Intensieve begeleiding is cruciaal. Het doel is om hun parcours richting verdere opleiding of werk te stroomlijnen. Op dit moment worden er 400 jongeren intensief begeleid van wie meer dan de helft niet begeleide minderjarigen zijn. Een ander programma is @level2work, een experimenteel project dat als doel heeft hoogopgeleide migranten naar een baan op hun niveau te begeleiden. Het is nog in een experimentele fase en focust op lessen maatschappelijke oriëntatie en inburgering in specifieke sectoren van de arbeidsmarkt, gezamenlijke intakes en vrijwilligerswerk. Dit project loopt tot in maart 2018.¹⁷

In Wallonië zijn er geen specifieke initiatieven voor bepaalde doelgroepen op het gebied van de burgerschap lessen zoals in Vlaanderen maar er bestaan wel talloze andere initiatieven die op een bredere manier integratie binnen de maatschappij trachten te bevorderen.

¹⁶ Vlaamse overheid, Beleidsbrief Integratie en Inburgering 2017-2018, 27 Oktober, 2017, p. 17.

¹⁷ Vlaamse overheid, Beleidsbrief Integratie en Inburgering 2017-2018, 27 Oktober, 2017, p. 21.

III. Kenmerken van de cursus

Het Agentschap Integratie en Inburgering (in Vlaanderen en Brussel) organiseert samen met vergelijkbare organisaties in Gent en Antwerpen cursussen maatschappelijke oriëntatie (MO) die **60 uur** duren. Het format verschilt. Cursussen kunnen zowel overdag, als in de avonduren of het weekend gevolgd worden. Dit hangt af van de school. Cursussen worden in **verschillende talen** aangeboden variërend van Nederlands, Engels en Frans tot Arabisch en Farsi. Het aanbod van cursussen in verschillende talen hangt af van de talenkennis van de docenten. In 2016 zijn er 861 cursussen gegeven in 30 verschillende talen. De inburgeraars volgen MO in een taal die zij begrijpen en soms wordt er zelfs gebruik gemaakt van één of meerdere tolken in de klas. Cijfers van 2014 laten zien dat de meeste cursisten opteeden voor een Engelstalige cursus (20%) gevolgd door Arabisch (15%), Frans (14%) en Nederlands (8%). De inhoud van de cursus in Vlaanderen is het resultaat van intensieve discussies met experts, zoals gevraagd door de toenmalige minister van inburgering. Doel was om op te stellen wat gemeenschappelijke normen en waarden zijn, hoe deze gepercipieerd worden en hoe deze aan nieuwkomers overgebracht kunnen worden. In 2006 is een expertencommissie gevormd om over deze vragen na te denken (Commissie Bossuyt)¹⁸. Hun rapport vormt nog steeds de basis van maatschappelijke oriëntatie (MO). Op basis van dit rapport is er onderwijsmateriaal gevormd dat eveneens 'Maatschappelijke Oriëntatie' heet. Dit is niet vrij beschikbaar. Er is een docentenhandleiding, een lijvig studenten werkboek, een DVD en een website. Verder is er materiaal NT2 beschikbaar voor taallessen met een multicultureel publiek. Dit is een voorbeeld van Atlas in Antwerpen.¹⁹ Inburgering in Vlaanderen is **gratis**, er kunnen enkel wat kosten gemaakt worden voor lesmateriaal. Er is geen examen inburgering maar inburgeraars ontvangen een **inburgeringsattest** wanneer zij geslaagd zijn voor hun cursus MO en NT2. Er is ook een attest voor aanwezigheid. Om te slagen voor MO is regelmatige aanwezigheid, actieve deelname, de creatie van een persoonlijk actieplan (gericht op werk, studie en sociale vaardigheden) en acties uitvoeren van dit actieplan nodig. Docenten evalueren de kandidaten zowel tijdens als aan het einde van de cursus. Tijdens individuele gesprekken wordt hun vooruitgang besproken en worden er afgesproken welke acties nodig zijn om te slagen. Wanneer met MO niet tot een goed einde brengt, krijgt men een nieuwe kans.²⁰ Het lijkt erop dat de persoonlijke acties die de inburgeraars moeten ondernemen vaak succesvol zijn en als positief en motiverend ervaren worden.²¹

In Wallonië duren de taallessen minimaal 120 uur en de burgerschapscursus minstens **20 uur**. In de toekomst zal dit aantal uur opgetrokken worden tot 60 uur maar de wetgeving is hier nog niet op aangepast.²² De socio-professionele begeleiding duurt tenminste 4 uur. Het **tijdstip** van de lessen verschilt per organisatie. De meeste cursussen worden overdag gegeven maar onderwijs op zaterdag en in de avonduren is mogelijk. Er zijn twee cursustypes die afhangen van het taalniveau van de deelnemer. Deelnemers met een taalniveau boven A2 volgen de "*formation d'intégration citoyenne*". De deelnemers met een lager taalniveau volgen "*Atelier d'Oriëntation citoyenne*". Omdat taal geen obstakel is, zijn er tolken beschikbaar. De deelnemers tekenen een contract dat 18 maanden geldig is met de mogelijkheid van een jaar verlenging. De meeste cursussen worden in het Frans aangeboden. Er zijn initiatieven in andere talen maar deze lijken meer informeel van aard te zijn. Interessant is dat lesmateriaal in veel verschillende talen beschikbaar is. Denk naast Frans aan Albanees, Engels, Arabisch, Armeens, Spaans, Farsi, Mandarijn, Portugees, Roemeens, Russisch, Servo-Kroatisch, Swahili en Turks. Het DISCRI heeft deze uitgebreide **lesmaterialen** voorzien (niet beschikbaar voor het brede publiek). Hun doel is om het vroegere veelal gefragmenteerde aanbod van initiatieven te stroomlijnen. Ze bieden richtlijnen die docenten helpen bij het geven van hun cursus. Naast dit lesmateriaal is er eveneens door de organisatie ter bevordering van alfabetisering "*lire et écrire*" materiaal opgesteld. Dit is tot stand gekomen met ondersteuning van het Asiel Migratie en Integratiefonds (AMIF). Zij hebben 'malettes' (koffertjes)

¹⁸ "[Commissie Bossuyt](#)" bezocht op 19 Januari, 2018.

¹⁹ "[Aanbod lesmateriaal](#)", bezocht op 23 Januari, 2018.

²⁰ "[Resultaatverbintenis](#)" bezocht op 3 Januari, 2018.

²¹ Vlaamse overheid, Beleidsbrief Integratie en Inburgering 2017-2018, 27 Oktober, 2017, p. 19

²² "[Persbericht Alda Greoli](#)", bezocht op 24 Januari, 2018.

samengesteld die elk een onderwerp bevatten: samenleven, wonen, gezondheid, onderwijs, werk en sociale zekerheid, verblijfssituaties en migratie, instellingen en samenleven in diversiteit.²³ Er is **geen examen** en de cursussen zijn **gratis**. Elk semester is er een evaluatie van de vooruitgang. De kandidaat ontvangt een rapport of zijn of haar vooruitgang dat eveneens naar de gemeente wordt gestuurd. Deelname aan de cursussen dient meet dan 80% te zijn.

IV. Inhoud van de cursus

1. Doel van de cursus

Inburgering en in het bijzonder maatschappelijke oriëntatie past in het bredere integratiebeleid in Vlaanderen. De grootste uitdaging op dit moment is om om te gaan met de gevolgen van migratie terwijl we de eigenheid van het individu respecteren binnen het kader van normen en waarden van de samenleving. Gelijke participatie wordt nagestreefd. Een effectief en efficiënt integratie en inburgeringsbeleid is nodig voor een leefbare samenleving.²⁴

Door inburgering kunnen de deelnemers meer zelfredzaam zijn, op een sociaal geaccepteerde manier en in overeenstemming met hun competenties en ambities, terwijl de normen en waarden van de samenleving erkend worden. Het vergaren van vaardigheden staat hier centraal terwijl kennis en een (open) houding ondersteunend zijn bij het vergaren en verwerken van informatie, de vaardigheid om diversiteit te erkennen en het erkennen van de waarden en normen van de Belgische samenleving. Terwijl ze Nederlands leren, een eerste introductie in de maatschappij krijgen, en begeleiding naar werk, vrijwilligerswerk of vrije tijd, worden de deelnemers begeleid. Het uitgangspunt hier is een op maat gemaakt traject, in lijn met de persoonlijke context, doelen en vaardigheden van de persoon.

In Wallonië heeft het programma tot doel de nieuwe migranten welkom te heten en ze te ondersteunen om basiskennis over de samenleving op te doen, en zo hun integratie te bevorderen.²⁵ Dit behelst basisvaardigheden verkrijgen in het spreken en schrijven van het Frans en een basiskennis over de samenleving om op die manier de kansen om deel te nemen in de maatschappij te vergroten, het samenleven te verbeteren, kansen op werk te vergroten en de opvolging van eventuele kinderen op school te verbeteren.

2. Thema's

Zoals hierboven vermeld staat het verkrijgen van vaardigheden centraal in het Vlaamse inburgeringsbeleid. De ontwikkeling van 11 leeromgevingen verschaft de docent meerdere manieren om de vaardigheden in de lessen te concretiseren. :

1. Stad en land;
2. Verblijfssituatie;
3. Gezin;
4. Werk;
5. Wonen;
6. Gezondheid;
7. Onderwijs;
8. Publieke dienstverlening;
9. Mobiliteit;

²³ ["Lire et écrire"](#), bezocht op 23 Januari, 2018.

²⁴ Vlaanderen / VR 2016 1507 DOC.0890/2 / (15.07.2016), p. 3

²⁵ ["Integration"](#) bezocht op 9 Januari, 2018.

10. Consumptie;
11. Vrije tijd.

Zoals gezegd in de paragraaf gewijd aan de ontwikkeling van de inhoud van het beleid, staan normen en waarden naast de vaardigheden centraal in inburgering. Binnen deze meer praktische conceptuele onderwerpen komen conceptuele zaken ook aan bod. Op de website van het Agentschap Integratie en Inburgering lezen we dat deze impliciet verwerkt zijn in de cursus. Er zijn 5 waarden die erg belangrijk zijn voor het leven in Vlaanderen: vrijheid, gelijkheid, solidariteit, respect en burgerschap. Deze 5 waarden bestaan binnen 3 stelsels van waarden en normen: democratie, democratische rechtsstaat, en het pluralisme. In de praktijk wordt er echter vaak nadruk gelegd op praktische zaken. Iedere cursus is anders en docenten hebben hun klas en hun cursisten als uitgangspunt. Niet elke leeromgeving wordt behandeld en docenten hebben de vrijheid om hun eigen pedagogische keuzes te maken.

In Wallonië behandelt de cursus burgerschap een veelvoud aan onderwerpen. Als we naar de structuur van de “formation d’intégration citoyenne” (vanaf taalniveau A2) kijken zien we 6 modules en een interlude.

1. Creatie van een solide basis voor interculturele communicatie;
2. Zijn en ageren binnen nieuwe politieke contexten;
3. Zijn en ageren in nieuwe professionele en onderwijsgerelateerde contexten;
4. Sociale bescherming en financiering van de staat;
5. Zijn en ageren in nieuwe sociaal-culturele contexten;
6. Dagelijks leven;
7. Ik en mijn familie.

Elk van deze onderwerpen is weer onderverdeeld in andere onderwerpen. Niet alle onderwerpen zijn verplicht maar docenten wordt vriendelijk gevraagd om zich in ieder geval te richten op een algemene presentatie van de staat, de federale staat in België, stemmen, politiek pluralisme, de constitutionele monarchie, de scheiding van de machten en de rechtsstaat de neutraliteit van de staat, de presentatie van de sociale bescherming, de financiering van de staat, wonen, gezondheidszorg en onderwijs.

3. Onderwijsmethoden

In Vlaanderen (en in Nederlandstalige cursussen in Brussel), worden de meeste lessen gegeven door docenten die gewone lessen combineren met interactieve discussies en groepswork. De methode die gebruikt wordt heet CLIMOdiek en is een vorm van Cooperatief Leren in multiculturele context. Docenten beantwoorden niet simpelweg op de vragen en noden van de student. Ze worden daarentegen aangemoedigd om actief deel te nemen. Samen of alleen worden ze aangemoedigd om om te gaan met situaties die ze in het dagelijks leven in Vlaanderen kunnen tegenkomen. Zelfredzaamheid en de houding van de inburgeraar zijn belangrijk. Naast werk in de klas kunnen er ook extra curriculaire activiteiten ondernomen worden zoals een stadswandeling, museumbezoek, een bezoek aan bijv. het Roze Huis of het Huis van de Gezondheid.

In Wallonië ondersteunt het DISCRI de onderwijsorganisaties in het vormgeven van hun cursus. In het materiaal dat zij aanbieden staat de interculturele methode centraal. Dit moedigt deelnemers bijvoorbeeld aan om uit te leggen hoe bepaalde zaken verliepen in het thuisland terwijl dit als startpunt genomen wordt voor de situatie hier. Sommige organisaties organiseren uitstappen maar dit is niet structureel.

4. Deelname van de ontvangende samenleving in de cursus

In Vlaanderen (en in Nederlandstalige cursussen in Brussel) hangt de deelname van Belgen en andere inwoners van Vlaanderen af van de school. In Antwerpen wordt 'Stadsklap' georganiseerd, een soort groepsgesprek tussen inburgeraars en andere inwoners van de stad. Andere scholen nodigen zo nu en dan weer Belgen uit in de klas. Het is onduidelijk of alle onderwijsinstellingen dit doen maar er lijkt (alhoewel minimaal) ruimte beschikbaar om dit te doen.

In Wallonië is het eerder zeldzaam dat Belgen deelnemen in de les omdat deze lessen juist voor inburgeraars zijn opgezet. Soms nodigen docenten sprekers uit om bepaalde onderwerpen uit te leggen maar er zijn genoeg initiatieven buiten inburgering waarin contact wordt aangemoedigd tussen Belgen en nieuwkomers.

Bibliografie

Boeken

Liesbeth Baeten, Cathy Goossens, Els Maton, Tania Menten, Hilde Van Eemeren, Stéphanie Vanpoucke and Stijn Van Wouwe, Maatschappelijke oriëntatie – handleiding voor de docent, Brussels: Agentschap voor binnenlands bestuur, 2008.

Van den Broecke, Sarah et al., Vlaamse Migratie en Integratie Monitor 2015, Antwerpen/Brussel: Steunpunt Inburgering en Integratie/ABB.

Wetgeving

Vlaanderen / VR 2016 1507 DOC.0890/2 / (15.07.2016), p. 13

Vlaanderen / Decreet betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid (07.06.2013)

Vlaanderen / Besluit van de Vlaamse Regering houdende de uitvoering van het decreet van 7 juni 2013 betreffende het Vlaamse integratie- en inburgeringsbeleid (29.1.2016)

Vlaamse Overheid, Beleidsbrief Integratie en Inburgering 2017-2018, 27 October, 2017

Wallonië / Décret modifiant le Livre II du Code wallon de l'Action sociale et de la Santé relatif à l'intégration des personnes étrangères ou d'origine étrangère (28.04. 2016)

Wallonië / Arrêté du Gouvernement wallon du 8 décembre 2016 modifiant le livre III du Code réglementaire wallon relatif à l'intégration des personnes étrangères et d'origine étrangère (08.12.2016)

Websites

"Commissie Bossuyt" bezocht op 19 January 19, 2018,

<http://www2.vlaanderen.be/docs/cms/vlaanderen/comBossuytLR.pdf>

"Aanbod lesmateriaal", bezocht op 23 Januari, 2018 <https://www.atlas-antwerpen.be/nl/rol/leerkrachten>

"Inburgering", bezocht op 3 Januari, 2018, <http://integratie-inburgering.be/wat-doen-we/inburgering/inburgeringstraject>

"Integration", bezocht op 9 Januari, 2018, <http://www.belgique-infos.be/integrating-what-does-it-mean/?lang=en#.WISpHK7ibIU>

"Lire et écrire", bezocht op 23 Januari, 2018, <http://www.lire-et-ecrire.be/Bienvenue-en-Belgique-Neuf-mallettes-pedagogiques?lang=fr>

"Lokale migratie en integratiemonitor" bezocht op 19 Januari, 2018, <http://www.statistiekvlaanderen.be/monitor-lokale-inburgering-en-integratie>

"Myria", bezocht op 25 Januari, 2018, <http://www.myria.be/en/fundamental-rights>

"Persbericht Alda Greoli", bezocht op 24 Januari, 2018, <http://greoli.wallonie.be/home/presse--actualites/publications/la-ministre-alda-greoli-et-le-gouvernement-wallon-amplifient-le-parcours-dintegration-pour-une-wallonie-davantage-inclusive.publicationfull.html>

"Resultaatverbintenis" bezocht op 3 Januari, 2018, <http://integratie-inburgering.be/resultaatverbintenis>

"Unia" bezocht op 3 Januari, 2018, <https://www.unia.be/en/about-unia>

"Wallonië", bezocht op 22 Januari, 2018, <http://www.wallonie.be/fr/actualites/parcours-dintegration-obligatoire-le-projet-part-au-parlement-wallon>